

هفت عامل تأثیرگذار

مرور شایستگی‌های دانشی معلمان بر مبنای یک پژوهش

ویدا محمدیان
معلم مدرسه‌های ابتدایی شهر ارومیه

روش پژوهش

در این پژوهش، با استفاده از روش تحلیل، اسناد و نظریه زمینه‌ای شایستگی دانشی معلمان بر اساس ادبیات و پیشینه تدوین شد و مرور جامعی در رابطه با شایستگی‌های معلمان از طریق جست‌وجو در پایگاه‌های داخلی و خارجی از سال ۱۳۹۰ تا ۲۰۲۰ انجام گرفت.

یافته‌ها

جدول. شایستگی دانشی مورد نیاز معلمان

مؤلفه‌ها	ابعاد
۱. دانش پداگوژیک	نحوه یادگیری، فرایند تدریس و سنجش، مدیریت کلاس
۲. دانش برقراری ارتباط	ارتباط، درک خطمشی آموزشی مدرسه، آگاهی و درک دیگران و برقراری ارتباط، شناخت تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان
۳. تخصصی/ سازمانی	آگاهی از ساختار سازمانی، تسلط به رشته تخصصی خویش، دانش تخصصی، آگاهی از ویژگی‌های نظام آموزشی و دانش موجود جهانی، و دانش عمیق از موضوع تدریس
۴. خودشناسی	آگاهی فرد نسبت به خود، و صلاحیت خود، دانستن نقاط ضعف و قوت، خودکنترلی، سازندگی فردی
۵. موضوعی و آموزش	تلفیق دانش میان رشته‌ای در آموزش؛ دانش روش‌ها و فرایند اندازه‌گیری و ارزشیابی آموزشی؛ آشنایی با زمان و نحوه کاربست روش‌ها؛ دانش مبانی و اصول آموزش و پرورش؛ آشنایی با نظریه‌های نوین یادگیری
۶. دانش درباره یادگیرنده	آشنایی با راهبردهای شناسایی نیازها و منابع و پیشینه دانش‌آموزان برای یادگیری؛ شناخت ویژگی‌های رشد سنی دانش‌آموزان؛ آشنایی با شرایط ارزیابی یادگیرندگان ویژه؛ آشنایی با تفاوت‌های فردی و فرهنگی.
۷. دانش زمینه‌ای	دانش مبانی علوم تربیتی؛ آشنایی با مسائل بین فرهنگی و هویت ملی، آشنایی با حقوق یادگیرندگان، آشنایی با مسئولیت حرفه‌ای خویش؛ آگاهی از دانش دینی؛ آگاهی از دانش زبان ملی؛ دانش سازمانی، دانش مشاوره و آگاهی از وظایف شهروندی خویش.

مقدمه

موفقیت و شکست در رقابت‌های بین‌المللی و اختلاف در میزان توسعه ملی کشورها را با قوت و ضعف در نظام‌های آموزشی مرتبط می‌دانند (Shabani, 2012). در آموزش و پرورش هم معلم به‌عنوان مجری نهایی برنامه‌های آموزشی نقشی اساسی دارد. معلمان کارآمد از لحاظ دانش، مهارت و نگرش، موفقیت نظام آموزشی را تضمین می‌کنند. بر این اساس، موفقیت نظام آموزشی به دانش و شایستگی حرفه‌ای آن‌ها بستگی دارد. مهارت‌ها و صلاحیت‌های کلیدی از جمله مسائل مورد توجه مجامع تخصصی آموزش و پرورش در مقیاس جهانی هستند. **ملکی** صلاحیت معلم را در سه حیطه شناختی، عاطفی و مهارتی طبقه‌بندی کرده است (ملکی، ۱۳۹۱). **هانتلی** قابلیت‌های معلمان را در سه زمینه دانش، عمل و تعهد حرفه‌ای دسته‌بندی کرده است (Huntly, 2008). **کاستر و دنگرینک** صلاحیت‌های معلمان را به پنج دسته اصلی دانش تخصصی، ارتباطات، سازمان‌دهی، تعلیم و تربیت و صلاحیت رفتاری تقسیم کرده‌اند (Koster & Dengerink, 2008). **شولمن** آنچه را معلمان باید بدانند و بتوانند انجام دهند چنین برشمرد: نسبت به دانش‌آموزان متعهدند، نسبت به موضوع درسی و چگونگی تدریس آن شناخت دارند، در قبال مدیریت یادگیری دانش‌آموزان و نظارت بر آن مسئول‌اند، درباره شیوه عمل خود نظام‌مند فکر می‌کنند و از تجربه‌ها می‌آموزند و عضو اجتماعات یادگیری هستند (Wolfe, 2016). آنچه را متضمن تدریس باکیفیت است، می‌توان در ارکانی همچون فضای آماده، محتوای مناسب و صد البته در صلاحیت‌های معلم جمع‌بندی کرد. بخشی از این صلاحیت‌های معلمی را نیز در انواع دانشی می‌توان یافت که معلمان در حین تدریس از آن سود می‌برند و به آن نیاز دارند. در این پژوهش، محقق بر آن است که صلاحیت‌های دانشی متناسب با استانداردهای جهانی را شناسایی کند و این الگو را از نظر متخصصان علوم تربیتی و معلمان نمونه ارزشیابی کند.

■ بحث و نتیجه‌گیری

حیطه شایستگی دانشی یکی از مؤلفه‌های شایستگی‌های معلمان است که در این تحقیق هفت مؤلفه‌اند: دانش پداگوژیکی، برقراری ارتباط، تخصصی/سازمانی، خودشناسی، موضوعی و آموزش، درباره یادگیرنده و زمینه‌ای. که پژوهش‌های پیشین آن‌ها را تأیید کرده‌اند. دانش تعلیم و تربیت که از آن به دانش پداگوژی تعبیر می‌شود، از جمله مهم‌ترین دانش‌هایی است که معلم باید دارا باشد. معلمی هنر تعلیم و تربیت است و این دانش برای تحقق چنین هنری ضروری است. معلمی جز با ایجاد برقراری ارتباط مؤثر به سرانجام نمی‌رسد و معلم برای اینکه بتواند ایجادکننده فرصت‌های یادگیری قلمداد شود، نیازمند دانش برقراری ارتباط است. دانستن‌ها و شناخت معلمان در زمینه مسائل آموزش و پرورش، دانش حرفه‌ای او را شکل می‌دهد. آگاهی و شناخت مسائل تربیتی، نیازهای دانش آموز و کلاس درس، پیش‌نیاز حرفه معلمی هستند.

دانش موضوعی و آموزش ترکیبی است از دو بخش اصلی دانش در زمینه محتوای آموزش و دانش روش‌های آموزشی. دانش محتوای آموزش به تسلط و تخصص معلم در موضوع مورد تدریس اشاره دارد. دانش روش‌های تدریس به چگونگی و نحوه آموزش دانش محتوایی در موقعیت‌های گوناگون و دانش استفاده از ابزارهای فناوری و انواع رویکردهای ارزشیابی برای فهم و درک بهتر دانش‌آموزان مربوط است. در واقع، حاصل ترکیب دانش موضوعی و آموزش، دانش محتوایی و تربیتی معلم است. یکی دیگر از مؤلفه‌های دانش حرفه‌ای، دانش درباره

یادگیرنده است. شناخت یادگیرنده به درک و شناخت معلم از وضعیت موجود و چالش‌های آموزشی منجر می‌شود و انتخاب تجربه‌های یادگیری متناسب با موقعیت، روش‌های آموزش و ارزشیابی را تسهیل می‌کند. آخرین مؤلفه این بخش، دانش زمینه‌ای معلم است. دانش زمینه‌ای آگاهی از ساختار آموزشی و سازمانی، مسائل اجتماعی و فرهنگی است که به صورت مستقیم و غیرمستقیم بر آموزش تأثیرگذار است. آگاهی از این دانش نگاه جامع معلم را تقویت می‌کند و توانایی وی را در درک مسائل و مشکلات آموزشی دانش‌آموزان افزایش می‌دهد. از سوی دیگر، توانایی معلم در تلفیق دانش و مهارت‌ها و پیوند برقرار کردن بین مسائل آموزشی و اجتماعی را تسهیل می‌کند.

منابع

1. Shabani H. Instructional Skills & Methods and Techniques of Teaching. Tehran: SAMT; 2012.
۲. ملکی، حسن (۱۳۹۱). صلاحیت‌های حرفه‌ای معلم. انتشارات مدرسه. تهران.
3. Huntly, H. Teachers work: Beginning teachers. Conceptions of competence. Australian Educational Researcher, 2008; 35(1).
4. Koster, B., & Dengerink, J. J. (2008). Professional standards for teacher educators: How to deal with complexity, ownership and function. Experiences from Netherlands. European Journal of Teacher Education, 2008; 31(2).
5. Shulman, L. S. What teachers should know and be able to do. National Board for Professional Teaching Standards. 2015
6. Wolfe RE, Poon JD. Educator Competencies for Personalized, Learner-Centered Teaching. Jobs Future. 2015.